

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΥΡΙΟΝ ΚΥΡΙΟΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΥΠΟ
ΛΕΩΝΙΔΟΥ Γ. ΛΙΜΑΡΑΚΗ,
ιατροῦ.

Ἀδεία τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας
Ἐκπαίδευσεως.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ
Ὁδῶ ΤΣΙΝΑΡ, ἀριθ. 11.

1899

Κ. Ε. Κικελιά

1/20 0 Λευ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΥΡΙΟΝ ΚΥΡΙΟΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΥΠΟ

ΛΕΩΝΙΔΟΥ Γ. ΛΙΜΑΡΑΚΗ,

ιατροῦ.

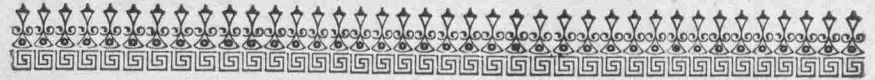
Ἀδεία τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας
Ἐκπαιδεύσεως.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ
Ὀδῶ ΤΣΙΝΑΡ, ἀριθ. 11.

1899

SISMANOGILIO

ΠΡΟΣ ΤΗΝ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΥΡΙΟΝ, ΚΥΡΙΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ε΄.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Παναγιώτατε,

Ἡ ἐνδελεχὴς τῆς Ὑ. Θ. Παναγιότητος μέριμνα περὶ
βελτιώσεως τῆς τοῦ Γένους ἐκπαιδεύσεως ἐνεθάρρυνέ με νὰ
ὑποβάλω εἰς Αὐτὴν τὰς ὀλίγας ταύτας σκέψεις περὶ τῆς
ἀνάγκης τῆς συστάσεως εἰς τὸ Γένος καὶ ἐπαγγελματικῶν
σχολῶν, καὶ ἰδίᾳ ἐκείνων, τὰς ὁποίας διὰ τῶν ὑπαρχόντων
μέσων δυνάμεθα ἀμέσως νὰ ἰδρῦσωμεν.

Πολλά βεβαίως κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον περὶ ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως τῶν τέκνων τοῦ Γένους ἔγιναν καὶ δις τὰ τῆς δημοτικῆς ἰδίᾳ ἐκπαιδεύσεως μετεμορφώθησαν, σπουδαίως δὲ καὶ τὰ προγράμματα τῶν σχολαρχείων καὶ γυμνασίων μετερρυθμίσθησαν καὶ περισσότεραι τοιαῦται σχολαὶ συνεστάθησαν. Ἄλλ' ἀπὸ τινων δεκαετηρίδων πολλὰ χόθεν ὁ τρόπος τῆς ἐκπαιδεύσεως κατηγγέλλετο τοῦτο μὲν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐνιαίου προγράμματος, τοῦτο δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν μεθοδικωτέρας διδασκαλίας, δι' ὃ ἐσχάτως ἐν Κωνσταντινουπόλει πατρικῆ μερίμνη τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁμοίομορφον πρόγραμμα διὰ τὰς τετρατάκτους καὶ ἑπτατάκτους δημοτικὰς σχολὰς συνετάχθη, ἀφ' ἑτέρου τὰ τῶν γυμνασίων προγράμματα μεταρρυθμίζονται, πολλὰ δὲ καὶ περὶ μεθοδικωτέρας διδασκαλίας συνεζητήθησαν, εἰδικὰ δὲ περὶ τούτου βιβλία ἐγράφησαν ἢ μετεφράσθησαν καὶ διδασκαλεῖα εἰς τὰς ἐπαρχίας (Φιλιππούπολιν, Θεσσαλονίκην, Σέρρας κτλ.) ἰδρύθησαν πρὸς μόρφωσιν ἰκανῶν διδασκάλων.

Πλὴν τούτων εἰς τὰς διαφορούς τῆς κοινωνίας ἐπιτηδευματικὰς κλάσεις ἀποβλέποντες, τὰ προγράμματα εἰς τρεῖς μορφωτικούς κύκλους διηρέσαμεν, τὸν κύκλον τῆς δημοτικῆς, τὸν κύκλον τοῦ σχολαρχείου καὶ τὸν κυρίως γυμνασιακόν, τὸν μὲν πρῶτον διὰ πάντα πολίτην ὅσον μικρὸν καὶ περιωρισμένον ἂν εἶναι τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἐπιδοθῆ, τὸν δεύτερον διὰ τοὺς εἰς ἀνώτερα ἐπιτηδεύματα ἐπιδιδόμενους καὶ τὸν τρίτον διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐκμάθωσι τὰ ἀνώτερα ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν μεγαλεμπορίαν, τὴν οἰκονομολογίαν, τὰς ὠραίας τέχνας καὶ τὴν διδασκαλικήν. Μετὰ τούτων καὶ μέτρα ἐλάβομεν περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς τουρκικῆς καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν, περισσότερου χρόνου καὶ καταλλήλων μεθόδων ὀριζομένων πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ὁμως οὐδεμία μέχρι σήμερον φροντίς ἔγινε περὶ συστηματικῆς διδασκαλίας τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐντὸς τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπιτηδευμάτων, μόναι δὲ ἀναγκαῖαι ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ θεωροῦνται αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ αἱ τῶν ὠραίων τεχνῶν, τῆς διδασκαλίας τῶν λοιπῶν ἐπαγγελμάτων ἀφειθείσης εἰς τὴν εἰς μάστορην ἢ ἔμπορον μαθητεύσειν, τὰ μαθήματα κατετάχθησαν καὶ διδάσκονται οὕτως, ὥστε μεθ' ὅλην τὴν εἰς τρεῖς κύκλους διαίρεσιν ἡ δημοτικὴ σχολὴ προπαρασκευάζει τὸν μαθητὴν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν διὰ τὸ σχολαρχεῖον καὶ τὸ σχολαρχεῖον διὰ τὸ γυμνάσιον, ἐκεῖθεν δὲ προβάλλουσιν ὡς μόναι ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ τὰ πανεπιστήμια καὶ τὰ ἀνώτερα πολυτεχνεῖα.

Ἄλλ' οὕτω μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν μηδὲ ὑποδεικνυμένων τῶν ἄλλων ἐπαγγελμάτων καὶ τῆς πλουτοφόρου καὶ ἐπίσης μεγάλης ἠθικῆς ἀξίας αὐτῶν διὰ τὸ ἄτομον καὶ τὴν κοινωνίαν, παροξύνεται ἡ ἐλπίς καὶ ἡ φιλοδοξία καὶ λάθρα διδάσκεται πρὸς μαθητὰς καὶ γονεῖς ἢ πρὸς τὰ ἀνώτερα ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα τάσις καὶ κλίσις. Ἐὰν δὲ δι' ἔλλειψιν οἰκονομικῶν μέσων δὲν δυνηθῆ ὁ μαθητὴς νὰ πατήσῃ τὸν οὐδὸν τοῦ πανεπιστημίου, δυστύχημα τοῦτο ἄτομικὸν καὶ ἐθνικὸν ὑπ' ἄλλων θεωρούμενον, ρίπτεται οὗτος ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ σχολαρχείου εἰς τὴν κοινωνίαν ἀνεργάτιστος ὅλως πρὸς ἄμεσον ἐξακολούθησιν ἄλλου ἐπαγγέλματος. Διὰ ταῦτα ἡ συζήτησις ἐξακολουθεῖ εἴπερ ποτὲ ζωηροτέρα, ἔνεκα δὲ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῶν μέσων τῆς συνεννοήσεως, τῆς ἀλλεπαλλήλου καὶ ἀμέσου ἐφαρμογῆς ποικίλων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων εἰς τὰς τέχνας, τὴν γεωργίαν, τὰς ζωοτεχνίας (κτηνοτροφίαν, μελισσοουργίαν, σηροτροφίαν, ὀρνιθοτροφίαν κτλ.) καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἢ ἄλλας βιομηχανίας καὶ τοῦ μεγάλου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἀνταγωνισμοῦ πλείοτερον ἐπεφάνη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκ

τῶν προτέρων ἀποκτήσεως συστηματικῶν εἰδικῶν γνώσεων διὰ τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῇ ὁ νέος, καὶ πάντες μιᾶ φωνῇ ἀπαιτοῦμεν τὴν συστηματικὴν πλέον διδασκαλίαν καὶ τῶν τοιούτων πρακτικῶν γνώσεων.

Πῶς ὅμως καὶ διὰ ποίων μέσων; Ἐνταῦθα αἱ συζητήσεις γίνονται πολλαὶ καὶ ποικίλαι, συγκρουόμεναι καὶ ἀλληλοκρουόμεναι οὕτως, ὥστε κατ' ἀνάγκην ἐπῆλθεν ἐκτροχίασις καὶ παρανόησις. Πολλοὶ νομίζοντες ὅτι τὸ κακὸν προήρχετο ἐκ τῆς ἀμεθοδου διδασκαλίας ἢ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν μορφωτικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων μαθημάτων τοσοῦτον παρεσύρθησαν, ὥστε κατήγγειλαν τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, καὶ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς μητρικῆς γλώσσης, ἠκούσθησαν μάλιστα φωναὶ δισχυριζόμεναι ὅτι τὰ πάντα περιττὰ καὶ ὅτι ὀλίγη ἀριθμητικὴ καὶ ὀλίγα γαλλικὰ ἀρκοῦσιν.

Κυκεῶν οὕτως ἐπῆλθεν, οἱ δὲ δυστυχεῖς γονεῖς ἀγνοοῦντες τί νὰ πράξωσι καταφεύγουσιν εἰς τὰς ξένας σχολὰς, καὶ δὴ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δημοτικὰς, ἀποστεροῦντες οὕτω τὰ τέκνα αὐτῶν πᾶσαν ἐθνικὴν παιδείουσιν, εἰς τὰς ὁποίας δὲ τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὰς ἡμετέρας σχολὰς ὑπάρχουσι προγράμματα καὶ ἐκτὸς τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ξένης γλώσσης οὐδὲν πλειότερον διδάσκειται ὁ παῖς, εἰδικώτερον δηλαδὴ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῇ, ἐξαιρουμένων θεωρητικῶν τινῶν ἐμπορικῶν μαθημάτων καὶ τῆς λογιστικῆς, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς ἡμᾶς εἰσήχθησαν ἤδη.

Ὁ σκοτισμὸς καὶ ἡ παρανόησις ἐπιτείνεται ἔτι περισσότερον, ὅταν καθ' ἑκάστην ἀκούωμεν ὅτι τελειόφοιτοι γυμνασίων ἄνευ εἰδικῶν ἐμπορικῶν ἢ ἄλλων ἐπαγγελματικῶν συστηματικῶν σπουδῶν δὲν ἠδυνήθησαν ἀμέσως νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ἐμπορίαν, τὴν γεωργίαν κτλ. καὶ νὰ καταλάβωσιν ἔστω καὶ θέσεις ὑπαλλήλων εἰς μικρεμπόρους, ἐταιρείας καὶ ἄλλας ἐπιχειρήσεις. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ κατὰ τῶν γυμνασίων

κυρίως πόλεμος ὅτι περὶ τὰ κλασσικὰ τυρβάζοντα παραμελοῦσι τῶν τῆς πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς λύσιν λοιπὸν τοῦ ζητήματος καὶ ἄμεσον ἐφαρμογὴν τῶν δεόντων νὰ γίνωσιν, ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ἀνθρώπου δεόν νὰ εἶναι μορφωτικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ, γινομένη εἰς εἰδικὰς ἑκατέρα σχολὰς, καὶ ὅτι ὅσονδῆποτε καὶ ὅπωςδῆποτε ἂν μεταρρυθμισθῶσιν αἱ δημοτικαὶ σχολαί, τὰ σχολαρχεῖα καὶ τὰ γυμνάσια αἱ σχολαὶ αὐταὶ εἶναι καὶ δεόν νὰ εἶναι μορφωτικαὶ καὶ ἀνθρωπιστικαὶ καὶ ὅτι ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῶμεν, ὀφείλομεν πρότερον νὰ ἐκπαιδευθῶμεν εἰς τὴν μίαν, εἰς τὰς δύο ἢ καὶ εἰς πάσας ἐξ αὐτῶν. Συγχρόνως δὲ καλῶς ἐπίσης νὰ ἐννοήσωμεν πρέπει ἐκ τίνος ἐξ αὐτῶν δεόν νὰ ἀποφοιτήσωμεν ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὁποῖον θὰ σπουδάσωμεν. Ὑποδηματοποιίαν, παντοπωλικὴν κτλ. δὲν θὰ διδάξῃ ἡ δημοτικὴ σχολή, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐμβαλωματᾶς δεόν πρὶν νὰ διδαχθῇ τὴν τέχνην αὐτοῦ νὰ τελειώσῃ τὴν δημοτικὴν σχολήν. Μικρεμπορίαν, πρακτικὴν γεωργίαν, ζωοτεχνίαν καὶ τὰς σχετικὰς ἢ ἄλλας βιομηχανίας δὲν θὰ διδάξῃ τὸ σχολαρχεῖον, ἀλλὰ πάντες οἱ εἰς τὰ ἐπιτηδεύματα ταῦτα μέλλοντες νὰ ἐπιδοθῶσιν ἀνάγκη πρότερον νὰ διανύσωσι τοῦλάχιστον τὸ σχολαρχεῖον. Φιλολογίαν, νομικὴν, ἰατρικὴν, μηχανικὴν, ἀρχιτεκτονικὴν, μεγαλεμπορίαν καὶ οἰκονομολογίαν δὲν θὰ διδάξῃ τὸ γυμνάσιον, ἀλλ' οἱ τὰ τοιαῦτα ἐπαγγέλματα θέλοντες νὰ σπουδάσωσιν ὀφείλουσι νὰ τελειώσωσι πρότερον τὸ γυμνάσιον. Προκειμένου δὲ περὶ μικρεμπορίας καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ἢ εἰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις ὑπαλλήλικῶν θέσεων, τῆς πρακτικῆς γεωργίας κτλ., πᾶσα ἐξακολούθησις τῶν σπουδῶν εἰς τὸ γυμνάσιον, καὶ μάλιστα κλασσικόν, περιττὴ εἶναι καὶ ἄδικος ἀπώλεια χρόνου, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ σχολαρχεῖου ὁ τοιοῦτος μαθητὴς, δεκατετραετῆς ἢ δεκα-

τριετής ἀποφοιτῶν καὶ εἰς εἰδικὰς τοιαύτας ἐπαγγελματικὰς σχολὰς ἐκπαιδευόμενος, θὰ εἶναι δεκαεπταετῆς πάνοπλος διὰ τὰ τοιαῦτα ἐπαγγέλματα. Ὅθεν ἄλλο ζήτημα αἱ ἀτέλειαι τῶν μορφωτικῶν ἡμῶν σχολῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν μορφωτικῶν τμημάτων τῶν γυμνασίων, καὶ τὸ ἀμέθοδον ἴσως τῆς εἰς αὐτὰς διδασκαλίας καὶ ἄλλο ἢ διδασκαλία εἰδικῶν ἐπαγγελμάτων, ἢ ὅποια δέον νὰ γίνηται εἰς ἰδιαιτέρας ἐπὶ τούτῳ σχολὰς.

Δυνατὸν νὰ ἀπαντήσῃ τις ὅτι ταῦτα εἶναι γνωστά. Δυστυχῶς ὅμως ἡ γενομένη συζήτησις οὕτως ἐξετροχίασε καὶ ἐπεσκίασε τὰ ζητήματα, ὥστε οἱ πλείστοι ἀπὸ τῶν μορφωτικῶν σχολῶν ἀναμένουσι τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν ἀπαιτοῦντες τὴν μετατροπὴν αὐτῶν εἰς πρακτικὰς, ὡς λεγούσιν, ἐπὶ θυσίᾳ τῶν μορφωτικῶν μαθημάτων, δηλ. πάσης ἐθνοπρεποῦς καὶ ἄλλης μορφώσεως. Ἄλλ' ἄνευ τῆς προτύσεως ἐκ τῶν προτέρων ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως οὐδέποτε θὰ δυναθῶμεν νὰ ἔχωμεν τεχνίτας, ἐμπόρους, γεωργούς, ζωοτέχνους, βιομηχάνους κτλ., ἱκανοὺς νὰ ἐννοήσωσι καὶ νὰ ἐκμάθωσιν ὡς δεῖ τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν καὶ νὰ διαγωνισθῶσι πρὸς τοὺς ξένους ἀντιπάλους.

Περίεργον ὅτι οἱ πρόγονοι μέχρι τῶν γονέων ἡμῶν ἐγνώριζον τοῦτο σαφέστερον. «Θὰ βάλω», ἔλεγον, «τὸ παιδί μου εἰς τὸ σχολεῖον διὰ νὰ μάθῃ γράμματα καὶ κατόπιν θὰ τὸ βάλω εἰς τὸν μάστορην διὰ νὰ μάθῃ τέχνην». Συγχρόνως ὁμολογητέον ὅτι εἶχον ἀρκοῦσαν γνῶσιν καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς μορφώσεως διὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, διότι προσέθετον ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖα πολλὰ γράμματα διὰ τὴν δεῖνα τέχνην, «σὺ ποῦ θέλεις νὰ κάμῃς τὸν γιόν σου δάσκαλον ἢ γιατρὸν βάλε τον νὰ μάθῃ περισσότερα γράμματα». Ὡστε οἱ γονεῖς ἡμῶν ἐγνώριζον κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν βα-

θμὸν τῆς μορφώσεως διὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ συγχρόνως ἠννόουν ὅτι ἄλλο μορφωτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἄλλο ἐπαγγελματικὴ, γινομένη τότε, ὡς καὶ σήμερον διὰ τὰ πλείστα ἐπιτηδεύματα, διὰ τοποθετήσεως τοῦ παιδός, ὀνομαζομένου ἐπίσης μαθητοῦ, εἰς μάστορην ἢ εἰς ἔμπορον, ἐμπειρικῶς δηλ. καὶ κατὰ παράδοσιν.

Ἄλλ' ἀπὸ πολλοῦ αἱ συγκοινωνίαι, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ἀνεπύχθησαν, ἐσμικρύνθησαν δὲ αἱ ἀποστάσεις οὕτως, ὥστε αἱ συναλλαγαὶ γίνονται εἰς εὐρύτατον κύκλον, αἱ ποικίλαι ἀνακαλύψεις τῶν ἐπιστημῶν καθ' ἐκάστην ἐφαρμόζονται εἰς τὰς τέχνας, τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν κτλ., ἢ δὲ μέθοδος τῆς εἰς τὸν τυχόντα μάστορην, ἀνίκανον ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἐκμαθήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος εἶναι ἀνεπαρκῆς.

Ἡ κατὰ παράδοσιν διδασκαλία κρατεῖ τὸν ἔξω τοῦ Γεδῆ Κουλέ κηπουρὸν ὡς ὄστρεον προσκεκολλημένον εἰς τὴν προαιώνιον κηπουρικὴν, ἀγορὰς δὲ καταναλώσεως τῶν προϊόντων αὐτοῦ γνωρίζει τὰς συνοικίας τοῦ Γεδῆ Κουλέ καὶ τῶν Ὑψωμαθίων καὶ ὡς μεγαλειτέραν τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἐμὶν Ὀνοῦ. Ἀλλὰ πλείσται ἐπιστημονικαὶ γνώσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἐφαρμόζονται καθ' ἐκάστην πρὸς ἐπιτυχεστέραν καλλιέργειαν, ὃ δὲ σιδηρόδρομος διασχίζει τὸν κῆπον αὐτοῦ, δυνάμενος νὰ φέρῃ αὐθημερὸν ἢ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὰ προϊόντα αὐτοῦ ὡς προφαντὰ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Σόφιας, τοῦ Βελιγραδίου, τῆς Βιέννης, τοῦ Βερολίνου, τῶν Παρισίων, τοῦ Λονδίνου κτλ.

Ὁ χειροτέχνης περιορίζεται εἰς τὴν κατὰ παράδοσιν διδασκαλίαν καὶ κατασκευὴν ὁμοίων πρὸς τοὺς διδαχθέντας τύπους, ἐν ᾧ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ τελειοποιουμένη κλλιθησια προάγουσι τὰς τέχνας. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουσι τέχνηαι ἄγνωστοι παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ δυνάμενος νὰ διδάξῃ, καὶ οὕτω παραγκωνίζεται ὁ ἡμέτερος τεχνίτης ὑπὸ τοῦ ξένου.

Ὁ γεωργός, ὁ κτηνοτρόφος, ὁ ἀμπελουργός καὶ ὁ βιομηχανός δι' ἄλλειψιν συστηματικῶν εἰδικῶν γνώσεων περιορίζεται ἐπίσης εἰς τὴν κατὰ παράδοσιν διδασκαλίαν, ἀνίκανος νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὸν ξένον ἀντίπαλον, ὁ ὁποῖος ἀγοράζων πολλάκις ἀντὶ πινακίου φακῆς τὰ προϊόντα τοῦ ἡμετέρου καὶ κατεργαζόμενος αὐτὰ τελειότερον μεταφέρει πανταχόσε, μεταπωλῶν πολλάκις καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἀντὶ δεκαπλῆς τιμῆς.

Ὁ δεῖνα ἢ δεῖνα μικρέμπορος, ὁ ἔχων πρότερον ἀγορὰς καταναλώσεως τὰς συνοικίας τῆς Πόλεως, σήμερον διὰ τῶν σιδηροδρόμων καὶ τηλεγράφων δύναται νὰ ἐξαπλωθῇ συναλλασσόμενος αὐθημερὸν πρὸς διαφόρους ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων δέον νὰ μάθῃ ταχέως καὶ ἀκριβῶς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν παραγωγὴν.

Ἡ εἰς μάστορην λοιπόν, καὶ μάλιστα τὸν τυχόντα, μαθητεία καὶ αὐτοδιδασκαλία δὲν ἀρκεῖ πλέον σήμερον καὶ ἀνάγκη νὰ διδαχθῶσι συστηματικαὶ γνώσεις εἰς ἀναλόγους ἐπαγγελματικὰς σχολὰς, ὅπως οἱ ἀποφοιτῶντες ἐξ αὐτῶν ταχέως προσαρμοζόμενοι πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος ὄχι μόνον ἐφαρμόζωσι τὰς ἀπὸ τῆς εἰδικῆς σχολῆς ἀποκομισθείσας γνώσεις, ἀλλὰ καὶ ἀντιλαμβάνονται καὶ ἐπωφελῶνται τὰς γενομένας ἐκάστοτε εἰς τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν ἀνακαλύψεις καὶ τελειοποιήσεις. Πρὸς τούτοις ἢ τοιαύτη ἐκ τῶν προτέρων συστηματικὴ προπαρασκευὴ θὰ συντελέσῃ παρὰ πολὺ πρὸς εὐκολωτέραν καὶ ταχυτέραν κατανόησιν καὶ ἐκμάθησιν τοῦ τρόπου, τῆς λεπτότητος καὶ τῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ ἐξάσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος.

Μέχρι σήμερον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τούτων μόνον διὰ τὴν ἐμπορίαν ἐσκέφθημεν καὶ πρὸς τοῦτο εἰς τινὰ τῶν γυμνασίων προσεθέσαμεν καὶ ἐπαγγελματικὸν κλάδον

ἐμπορικὸν ἢ ἐμιμήθημεν τὰ λεγόμενα πραγματολογικὰ γυμνάσια. τὰ ὁποῖα ἐπίσης εἶναι μορφωτικὰ σχολαί, προπαρασκευάζουσαι διὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα ἐκτὸς τῆς φιλολογίας, τῆς νομικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίσης προσετέθησαν ἐμπορικὰ καὶ λογιστικὰ μαθήματα.

Ἄλλ' οὐδαμῶς τὸ ζήτημα ἐλύθη, διότι πρῶτον τὰ προστεθέντα μαθήματα εἶναι ἐμπορικὰ μόνον καὶ λογιστικά, καὶ ταῦτα θεωρητικῶς διδασκόμενα, οὐδὲν δὲ περὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων διδάσκεται, καὶ δεύτερον οἱ εἰς αὐτὰ φοιτῶντες, ἐπειδὴ συγχρόνως ἐξακολουθοῦσι καὶ τὴν ἀνωτέραν ἐγκύκλιον μόρφωσιν ἐκτὸς λατινικῶν καὶ τῆς περιστολῆς τῶν ὥρων ἄλλων τινῶν γενικῶν μαθημάτων, ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν μεγαλεμπορίαν καὶ τὴν τραπεζιτικὴν, ἐν ᾧ καθ' ἡμᾶς οἱ τοιοῦτοι δέον νὰ ἐκπαιδεύωνται εἰς ἀνωτέρας ἐτι τοιαύτας σχολὰς καὶ νὰ ἐξασκῶνται κατόπιν εἰς τραπεζικὰ καὶ μεγαλεμπορικὰ τῆς Ἑσπερίας καταστήματα, καὶ οὕτω μόνον θὰ ἔχωμεν μεγαλεμπόρους, τραπεζίτας, διευθυντὰς καὶ τμηματάρχας τραπεζῶν καὶ μεγάλων ἐπιχειρήσεων.

Ἄλλὰ καὶ ἂν τὰ τῶν πραγματολογικῶν καὶ ἐμπορικῶν τμημάτων τῶν γυμνασίων ἡμῶν θεωρηθῶσιν ἐπαρκῆ διὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ὑπαλληλίαν αὐτῆς, τί ἐπράξαμεν μέχρι σήμερον περὶ τῶν μυρίων ἐπιτηδευμάτων, χειροτεχνιῶν, μικρεμπορίας, γεωργίας, ζωοτεχνίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἢ τῶν ἄλλων ἐν τῷ Κράτει βιομηχανιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδεται τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ τῆς δημοτικῆς σχολῆς καὶ τοῦ σχολαρχείου ἀποφοιτῶντων μαθητῶν ;

Εἰς τὰ τοῦ Γένους ἐν Κων]πόλει ἐκπαιδευτήρια φοιτῶσιν 9000 περίπου ἄρρενες μαθηταί, εἰς τοὺς ὁποίους προσθέτον καὶ 1500 περίπου φοιτῶντας εἰς ἰδιωτικὰ καὶ ξένα

σχολεία. Ἐκ τούτων οἱ εἰς τὰς τέσσαρας ἀνωτέρας γυμνασιακὰς τάξεις τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς, τοῦ ἐν τῷ Πέραν Ζωγραφείου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτικῶν καὶ ξένων γυμνασίων μόνον ἀνέρχονται εἰς 600. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Γένους ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ὑπολογίζεται εἰς ἕξ ἑκατομμύρια περίπου. Ἐὰν τὰ τέσσαρα διὰ γυναῖκας καὶ παιδιά ἀφαιρέσωμεν, ἐκ τῶν δύο ἑκατομμυρίων, πόσοι εἶναι οἱ φιλόλογοι, οἱ νομικοί, οἱ ἰατροί, οἱ μηχανικοί, οἱ ἀρχιτέκτονες, οἱ μεγαλέμποροι, οἱ τραπεζίται, οἱ διδάσκαλοι κτλ.; 10 ἢ τὸ πολὺ 20 χιλιάδες, οἱ δὲ 1980000 ἀπὸ τῶν τάξεων τῶν δημοτικῶν σχολῶν καὶ τοῦ σχολαρχείου ἀνευ εἰδικῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως χύνονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ ἀνωτέρω μνησθέντα ἐπαγγέλματα διδασκόμενοι διὰ τῆς μεθόδου τῆς εἰς τὸν τυχόντα μάστορην ὑπηρεσίας.

Ὅθεν ἐπιτακτικῆ πλέον ἐπιβάλλεται ἡ φροντίς καὶ περὶ συστηματικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας ταύτης τοῦ Γένους μερίδος καὶ ἀνάγκη ταχίστης ἐνεργείας περὶ ἰδρύσεως παρὰ ταῖς μορφωτικὰς ἡμῶν σχολαῖς καὶ εἰδικῶν ἐπαγγελματικῶν.

Διὰ τῆς παραπλεύρου ταύτης ἰδρύσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν παρὰ ταῖς μορφωτικὰς ἡμῶν σχολαῖς ὄχι μόνον ἀνυπολόγιστος ὠφέλεια θὰ γίνῃ, ἀλλ' ἐκ τῆς σπουδαιότητος, ἢ ὅποια θὰ δοθῇ διὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστου ἐπαγγέλματος, καὶ τῆς ἐξάρσεως τῆς σημασίας τῆς πλουτοφόρου καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν ἀξίας δὲν θὰ περιφρονῶσι πλέον οἱ μαθηταὶ τὰ μὴ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα, θεωροῦντες δῆθεν αὐτὰ κατώτερα, ἀλλὰ θὰ ἀποβλέπωσι καὶ πρὸς ταῦτα καὶ ταχέως θὰ σχηματίζεται καὶ θὰ ἐξωτερικεύηται ἡ κλίσις αὐτῶν πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἐπάγγελμα. Δὲν θὰ θεωρῆται δὲ ἔθνικόν δυστύχημα ὅτι ὁ δεῖνα ἐπιμελής πτωχὸς μαθητῆς δὲν δύναται νὰ σπουδάσῃ ἐπιστήμην καὶ δὲν θὰ τρέ-

χωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν πρὸς τοῦτο ὑποτροφίας παρὰ τῶν πλουσιῶν ὁμογενῶν. Πειπεισμένος εἶμαι ὅτι, ἂν οἱ ζάπλοτοι ὁμογενεῖς τοὺς τοιοῦτους ὑποτρόφους αὐτῶν διὰ σπουδὴν ἐπιστημῶν εἰσῆγον εἰς τὴν μεγαλεμπορίαν καὶ τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις αὐτῶν, οἱ πλείστοι καὶ εὐτυχέστεροι θὰ ἦσαν σήμερον καὶ ὠφελιμώτεροι εἰς τὴν κοινωνίαν. Πρὸς τούτοις κατ' ἀνάγκην θὰ ὑποδειχθῶσι καὶ αἱ ἀναγκαῖαι μεταρρυθμίσεις εἰς τὰ προγράμματα τῶν μορφωτικῶν σχολῶν καὶ δὲν θὰ ὀργανῶται πλέον ἢ δημοτικὴ σχολὴ διὰ τὸ σχολαρχεῖον μόνον καὶ τὸ σχολαρχεῖον διὰ τὸ γυμνάσιον. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης προσαρμογῆς τῶν προγραμμάτων τῶν μορφωτικῶν σχολῶν πρὸς τὰ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν προσόντων, τὰ ὅποια θὰ ζητῶνται διὰ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν δεῖνα ἢ δεῖνα ἐπαγγελματικὴν σχολὴν, ἢ μαθητῆς ἢ ὁ γονεὺς ἅμα σχηματίσωσι γνώμην περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἐπιδοθῇ ὁ παῖς, καὶ θὰ γνωρίζωσιν ἂν δεόν μόνον τὴν δημοτικὴν, τὸ σχολαρχεῖον ἢ καὶ τὸ γυμνάσιον νὰ τελειώσῃ. Καὶ οὕτως οἱ διὰ τὰς μικροεμπορίας καὶ ὑπαλληλίας αὐτῶν κτλ. προοριζόμενοι κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοῦ σχολαρχείου θὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν οἰκείαν ἐπαγγελματικὴν σχολὴν καὶ δὲν θὰ ἐξακολουθῶσι μάτην εἰς τὸ γυμνάσιον τὰς σπουδὰς χάνοντες τὸν καιρὸν αὐτῶν καὶ δίδοντες ἀφορμὴν νὰ ψάλληται ὁ ἀναβαλλόμενος ἐναντίον τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τῶν ἄλλων ἐξόχως μορφωτικῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, πεζῶν καὶ ποιητῶν. Ἐκτὸς τῶν μνημονευομένων ὠφελειῶν ἢ ἰδρυσις τῶν τοιοῦτων σχολῶν μετὰ τοῦ κερδαινομένου συγχρόνως χρόνου πρὸς ἐπίσχυσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ξένων γλωσσῶν θὰ σταματήσῃ τὸν ροῦν τῶν εἰς τὰς ξένας μορφωτικὰς σχολὰς φοιτῶντων ὁμογενῶν παιδῶν.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Περὶ τῶν μέσων τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἀναγκαιουσῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατανοεῖται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συστάσεως τῶν ἀναγκαιουσῶν σχολῶν διὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν μεγαλεμπορίαν καὶ τὴν οἰκονομολογίαν ἢ τὰς ἀνωτέρας γεωπονικὰς σπουδὰς. Αἱ τοιαῦται σχολαὶ ὡς ἀπαιτοῦσαι ὑπέρογκα ἔξοδα συνιστῶνται καὶ συντηροῦνται ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν Πολιτειῶν, εὐτυχῶς δὲ εἰς πολλὰς τούτων τὰ διπλώματα τῶν γυμνασίων ἡμῶν ἀναγνωρίζονται καὶ οἱ βουλόμενοι δύνανται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἀλλαχοῦ τοιαύτας.

Μένει λοιπὸν εἰς ἡμᾶς νὰ σκεφθῶμεν περὶ ἰδρύσεως καὶ ὀργανώσεως σχολῶν τεχνῶν, χειροτεχνιῶν δηλ., καὶ σχολῶν πρακτικῶν ἐμπορίας, γεωργίας, ζωοτεχνίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν βιομηχανιῶν κτλ., εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδεται τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ τῆς δημοτικῆς σχολῆς καὶ τοῦ σχολαρχείου ἀποφοιτῶντων καὶ περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίᾳ μέχρι σήμερον φροντίς ἐλήφθη. Εὐτυχῶς περὶ τοῦ πῶς δεόν νὰ ὀργανωθῶσι

καὶ ποία θὰ εἶναι τὰ προγράμματα αὐτῶν πᾶς λόγος καὶ σκέψις καὶ συζήτησις εἶναι περιττή, διότι περὶ πάντων τούτων ἐμερίμνησαν, ἐμελέτησαν, ἐφήρμοσαν καὶ ἐπειράθησαν τὰ πεπολιτισμένα κράτη καὶ δὲν μένει εἰς ἡμᾶς ἢ μελετῶντες νὰ ἀντλήσωμεν ἐξ αὐτῶν καὶ ὀργανώσωμεν τὰς ἀναγκαιούσας εἰς ἡμᾶς τοιαύτας σχολὰς ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, προσκαλοῦντες ἐν ἑλλείψει καὶ εἰδικοὺς διδασκάλους ἐκεῖθεν.

Τὸ κύριον λοιπὸν ζήτημα εἶναι νὰ ὑποδειχθῶσι τὰ μέσα τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως τῶν τοιούτων σχολῶν. Κατ' ἐμὲ τὰ μέσα δύνανται πάντοτε νὰ εὑρεθῶσι, διότι καὶ πλούσιαι κοινότητες ὑπάρχουσι καὶ ὁμογενεῖς χορηγοὶ δὲν ἑλλείπουσιν ἔτοιμοι νὰ δαπανήσωσιν, ἀλλὰ δεόν νὰ κατανοηθῆ καὶ ἐνσαρκωθῆ ἐν ἡμῖν ἡ ἰδέα ὅτι μετὰ τῶν μορφωτικῶν πρέπει νὰ ἰδρυθῶσι καὶ ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ καὶ νὰ ὑπάρχωσι πρὸς τοῦτο ἔτοιμα καλῶς μεμελετημένα καὶ σκόπιμα σχέδια.

Ὁμολογητέον ὅτι, εἴτε διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν μορφωτικῶν σχολῶν ἡμῶν ἦτο ἀνεπαρκῆς, εἴτε διότι δὲν εἶχε κατανοηθῆ ἐναργῶς ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐπιτηδευματικῶν σχολῶν, ἢ μέριμνα περιστρέφεται ἔτι καὶ σήμερον περὶ τῆς τοιαῦδε ἢ τοιαῦδε ὀργανώσεως τῶν μορφωτικῶν πάντοτε σχολῶν, ἀνωτέρων ἢ κατωτέρων, ἢ περὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀνευ ἀνάγκης ἢ περὶ προσθήκης καὶ σχολαρχείου ἢ καὶ ἀνωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων εἰς κοινότηας, μὴ ἐχούσας ἀνάγκην τοιούτων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ὀρισθῆ πλέον ὁποῖος δεόν νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ βαθμὸς τῶν μορφωτικῶν σχολῶν δι' ἐκάστην πόλιν, κωμόπολιν ἢ χωρίον.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν π. χ. ἐκάστη ὁμογενῆς συνοικία ἔχει δημοτικὴν σχολὴν διπλῆν, ἀρρένων καὶ θηλέων,

τινές ἔχουσι καὶ σχολαρχεῖα, μετὰ μιᾶς μάλιστα ἢ καὶ δύο ἀνωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων, ἐκτὸς δὲ τῶν ιδιωτικῶν ἔχομεν καὶ τρία γυμνάσια, ἓν κλασσικόν, τὴν Μ. τοῦ Γένους Σχολήν, ἓν κλασσικόν μετὰ ἐμπορικοῦ τμήματος, τὴν ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικὴν Σχολήν, καὶ ἓν πραγματολογικόν, τὸ ἐν τῷ Πέραν Ζωγράφειον. Διὰ τὸν ὁμογενῆ πληθυσμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ σχολαὶ αὗται εἶναι ἄρκεται καὶ ἐπομένως, ἐὰν πλουσιωτέρα τις κοινότης ἔχη τὰ μέσα ἢ παρουσιασθῆ ὁμογενῆς πρόθυμος νὰ δαπανήσῃ ὑπὲρ ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν, πρέπει νὰ μὴ ἐπιτρέπηται ἄνευ ἀνάγκης ὁ προβιβασμὸς τῆς ὑπαρχούσης εἰς τὴν κοινότητα μορφωτικῆς σχολῆς εἰς ἀνωτέραν ἢ νὰ ἰδρυθῆ ἓν ἀκόμη πραγματολογικὸν γυμνάσιον εἰς Χαλκηδόνα ἢ τὸν Βόσπορον, ἀλλὰ νὰ προορισθῆ τὸ χορηγούμενον χρήμα ἢ νὰ δαπανηθῆ τὸ περισσεῦον ὑπὲρ ἰδρύσεως τῶν ἀναγκαιουσῶν εἰς τὴν κοινότητα ἢ εἰς τὴν πόλιν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν. Ὅποσαι περιστάσεις παρήλθον, κατὰ τὰς ὁποίας χιλιάδες λίραι ἐδαπανήθησαν ἄνευ ἀνάγκης διὰ τὴν σύστασιν ὁμοιομόρφων καὶ ὁμοιοβαθμίων σχολῶν εἰς τὴν αὐτὴν συνοικίαν ἢ καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ὁδόν, καὶ πόσαι συνοικίαι ἀμιλλῶνται ἔτι πῶς τὰς δημοτικὰς αὐτῶν σχολὰς νὰ προβιβάσωσιν εἰς σχολαρχεῖα ἢ τὰ σχολαρχεῖα εἰς γυμνάσια, δαπανωμένων οὕτως ἀσκόπως χρημάτων! Καὶ ἐν τούτοις ὅποσαι καὶ ὁποῖαι ἀνάγκαι ἐπαγγελματικῆς διδασκαλίας πρὸ πολλοῦ διὰ τῶν ἑκατομμυρίων τούτων γροσίων ἠδύναντο νὰ πληρωθῶσιν!

Ὅθεν ἀνάγκη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αἱ Μητροπόλεις διὰ τῶν οικείων Συμβουλίων νὰ ὀρίσωσι τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν βαθμὸν τῶν μορφωτικῶν σχολῶν διὰ τὰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία, νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι δὲ εἰς τὰς κοινότητας ἄνευ ἀνάγκης νὰ

προάγωσι ταύτας εἰς ἀνωτέρας καὶ νὰ γίνῃ φροντίς νὰ διδασθῆ καὶ κατανοηθῆ καὶ ἐνσαρκωθῆ εἰς πάσας τὰς κοινότητας ἢ ἰδέα τῆς ἀνάγκης τῆς ἰδρύσεως καὶ ἐπαγγελματικῶν σχολῶν. Καλὸν δὲ νὰ ὀρισθῆ ἐκ τῶν προτέρων πόσαι καὶ ποίου εἴδους τοιαῦται δεόν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς ἐπαρχίας νὰ συστηθῶσι καὶ ὀργανωθῶσιν. Οὕτως αἱ κοινότητες, κατανοοῦσαι ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις τῶν τεκνῶν αὐτῶν ἐπιβάλλει σήμερον καὶ τὴν φροντίδα τῆς συστηματικῆς ἐπαγγελματικῆς παιδείσεως εἰς ἀνάλογον σχολήν, ἢ ἀμιλλῶνται πῶς νὰ συστήσωσι καὶ διατηρήσωσι καὶ τοιαύτας, ὅχι δὲ πῶς ἄνευ ἀνάγκης νὰ προβιβάζωσι τὰς μορφωτικὰς σχολὰς αὐτῶν συνιστῶσαι μίαν ἢ δύο ἀκόμη τάξεις ἀνωτέρας. Οὕτω καὶ οἱ ζάπλοιοι ὁμογενεῖς πρόχειρον θὰ ἔχωσι πάντοτε γνώμονα ποῦ καὶ πῶς δεόν νὰ δαπανήσωσι τὸ ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Γένους χορηγούμενον χρήμα αὐτῶν, ἰδρύνοντες καὶ τοιαύτας ἐπαγγελματικὰς σχολὰς.

Διὰ τῶν τοιούτων μέτρων στρεφομένης τῆς προσοχῆς καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας ταύτας, ἐλπίζω ὅτι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου θὰ κητορθωθῆ πολλαχοῦ νὰ ἐξευρεθῶσι τὰ μέσα καὶ ἰδρυθῶσι καὶ σχολαὶ τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων μνημονευθέντων ἐπαγγελμάτων.

Ἄλλ' ἐπειδὴ κατ' ἐμὲ ἡ σύστασις τοιούτων σχολῶν ἐπείγει, διὰ τοῦτο προβαίνω νὰ ὑποδείξω μέσα τινά, διὰ τῶν ὁποίων ἐκ τῶν ἐνότων τόσον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀμέσως τοιαύτας σχολὰς δυνάμεθα νὰ ἰδρῦσωμεν.

Α'.

Περὶ σχολῶν τεχνῶν ἢ χειροτεχνῶν.

1.

Ἀνέκχθεν συστηματικὴ διδασκαλία τεχνῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἢ τῶν κοινοτήτων ὀργανουμένη ἐφηρμόσθη μόνον εἰς τὰ ὀρφανοτροφεία, ὀργανούμενα κατὰ τὸ μικτὸν πρόγραμμα, μορφωτικὸν καὶ ἐπαγγελματικόν. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ὅμως αὕτη ἐκπαίδευσις περιορίζετο μόνον εἰς τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰ νόθα, τῆς τοιαύτης φροντίδος διὰ τοὺς λοιποὺς παῖδας θεωρουμένης περιττῆς. Ἄλλ' ἀφ' ὅτου κατενόηθη ὅτι διὰ πάντας ἀπαιτεῖται ἡ συστηματικὴ διδασκαλία τεχνῶν, πολλοὶ γονεῖς ἐπιθυμοῦντες νὰ διδάξωσι τὰ τέκνα αὐτῶν τέχνην τινὰ εἰσάγουσιν αὐτὰ ἐπὶ πληρωμῇ εἰς τὰ τελείως ὀργανούμενα ὀρφανοτροφεία. Ἀνάγκη λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκ πρώτης ἀφετηρίας διὰ τὸ ἔργον νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἄμεσον ἐπὶ τὰ κρείττω ὀργάνωσιν καὶ τελειοποιήσιν τοῦ ἐν Γεδῆ Κουλεῖ Ἐθνικοῦ Ὀρφανοτροφείου. Καὶ τὰ μέσα ὑπάρχουσι καὶ καθ' ἑκάστην γίνονται νέαι ἡγεμονικαὶ δωρεαί, ἄλλως τε δὲ τὰ τοιαῦτα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, καλῶς ὀργανούμενα, καλύπτουσι μόνον τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δαπανῶν αὐτῶν διὰ τῆς πωλήσεως τῶν ἐν αὐτοῖς κατασκευαζομένων τεχνουργημάτων.

Παράδειγμα ἔστω ἡμῖν τὸ ἐν Ἀθήναις Ὀρφανοτροφεῖον τῶν ἀειμνήστων Γεωργίου καὶ Αἰκατερίνης Χ' Κῶστα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν σχετικῶς τελειοτέρων ἐν τῇ Ἀνατολῇ κοινοβιακῶν ὀρφανοτροφείων.

Ἦδη κατὰ τὸ 1888 ὡς εἰσηγητῆς ἐπιτροπῆς¹ περὶ ὀργανώσεως ἄλλου φιλανθρωπικοῦ θεσμοῦ ἀνέφερον ἐν ὀλίγοις τὰς ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 1882 γενομένας μεταρρυθμίσεις. Ἀντὶ δηλ. τῆς πρότερον γενομένης ἐτησίως δαπάνης 2880 δραχμῶν διὰ τὴν μισθοδοσίαν λεπτουργοῦ, ὑποδηματοποιοῦ καὶ σιδηρουργοῦ, οἱ ὁποῖοι ὅταν τοιαύτην θέσιν μετὰ μικρᾶς μισθοδοσίας δέχονται βεβαίως δὲν εἶναι ἱκανοὶ καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ διδάξωσι τὴν τέχνην τελείως, ἐμίσθωσε τὸ μὲν λεπτουργεῖον καὶ σιδηρουργεῖον ἀνὰ 1800 δραχμάς, τὸ δὲ ὑποδηματοποιεῖον διὰ 1000 εἰς εἰδήμονας καὶ διακεκριμένους ἐργοστασιάρχας, οἵτινες καὶ τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικὸν δι' ἰδίων ἐξόδων θὰ ἔφερον. Ἐπειδὴ δὲ τὰ προϊόντα πωλοῦσιν οἱ ἴδιοι εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτῶν ἢ πωλοῦνται πρὸς ὄφελος αὐτῶν, ἐνδιαφέρονται οἱ ἴδιοι ὅπως οἱ παῖδες ταχέως καὶ τελείως τὴν τέχνην ἐκμάθωσιν διδάσκοντες πάντα τὰ εἶδη αὐτῆς. Ὁ ὑποδηματέμπορος π. χ. διδάσκει τὴν κατασκευὴν πάντων τῶν εἰδῶν τῶν ὑποδημάτων, παντὸς φύλου, πάσης ἡλικίας καὶ πάσης χρήσεως, καὶ δὴ τελείως καὶ ὅσον ἐνεστί καλλιτεχνικῶς, ὅχι δὲ ὅπως ἐδιδάσκοντο πρὶν τὰ χονδρσειδῆ στερεότυπα ὑποδήματα τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν ὑπηρετῶν.

Διὰ τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως ἐπετεύχθη τελεία καὶ πλήρης διδασκαλία τεχνῶν, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ δαπανῶν μισθοδοσίας, συντηρήσεως τῶν τεχνιτῶν ἐν τῷ καταστήματι καὶ ἀγορᾶς ἐμπορευμάτων, εἰσόδημα 4600 δραχμῶν καὶ τὸ περιεργὸν διευκόλυνσις τῆς ὑπηρεσίας. Ἐν ᾧ δηλ. πρότερον

1). Ἐκθεσις Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἐκθέτων ὀρφανῶν τῆς ἐν τῷ Πέραν Ἑλληνικῆς Ὀρθόδοξου Κοινότητος ὑπὸ Λ. Γ. Λιμνράκη, ἱατροῦ, 1888.

ἡ διεύθυνσις ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἐπιβλέπη ἂν οἱ μαθηταὶ εἰργάζοντο, νῦν ὀφείλει νὰ ἐπιβλέπη τοὺς ἀρχιτεχνίτας τῶν ἐργοστασιαρχῶν νὰ μὴ καταχρῶνται τὰς ὥρας καὶ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν. Πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ εἰσπραττομένου ποσοῦ τὸ ἥμισυ διατίθεται διὰ τὸ κατὰστημα, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τοὺς ὀρφανούς, οὕτω δὲ ὁ τελειοποιτῶν μετὰ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη ἔχει καὶ ποσόν τι δι' ἀγορὰν ἐργαλείων ἢ κεφάλαιον πρὸς ἐργασίαν.

Κατὰ τοιοῦτον πνεῦμα δι' ἄλλων μεθόδων ἐπίσης μὴ δαπνηρῶν ὀργανοῦνται ἄλλα τεχνουργεῖα εἰς τὰ τοιαῦτα καταστήματα. Εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Σχολὴν τῶν Τεχνῶν τῆς πόλεως ἡμῶν διὰ τὰς πλείστας τῶν διδασκομένων τεχνῶν οἱ διδάσκοντες δὲν μισθοδοτοῦνται, ἀλλ' ἔχουσι μετοχὴν εἰς τὸ κέρδος τῶν πωλουμένων ἀντικειμένων.

Καὶ παρ' ἡμῖν εὐτυχῶς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔγινε μίσθωσις τοιαύτη διὰ μίαν μόνον τέχνην, ἀλλὰ δέον πλέον νὰ προβῶμεν εἰς ἄμεσον διοργάνωσιν τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἡμῶν, τελειοποιῦντες τὴν διδασκαλίαν τῶν νῦν διδασκομένων τεχνῶν καὶ εἰσάγοντες ἄλλας γνωστὰς ἢ ἀγνώστους εἰς τὸν τόπον ἡμῶν τέχνας διὰ τῆς προσκλήσεως ἐν ἀνάγκῃ εἰδικῶν τεχνιτῶν ἐξ Εὐρώπης. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὰ μέσα ὑπάρχουσιν, ἄλλως τε διὰ τῶν ἀνωτέρω ὑποδεικνυμένων μεθόδων ἢ διὰ τῆς πωλήσεως τῶν τελείως κατασκευαζομένων ἀντικειμένων δὲν θὰ χρειασθῶσι νέα δαπάναι.

Γενικῶς νομίζεται ὅτι ἡ στοιχειώδης κατάστασις τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἡμῶν ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπιβλέψεως, διότι εὐρίσκεται μακρὰν τῶν συνοικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦσι συνήθως τὰ μέλη τῆς Ἐφορείας. Ἐνεκα τούτου ἴσως ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆ συνταχθείσῃ τὸ 1882 ὑπὸ τῶν κκ. Ο. Ι. Νεγρεπόντη καὶ Ι. Β. Ἰωαννίδου προτείνεται ἡ μεταφορὰ καὶ ἀνέγερσις τοῦ Ὀρφανοτροφείου εἰς Σισλίον

καὶ ἔνεκα τούτου ἴσως ἡ αὐτῇ ιδέα ἐπρυτάνευσεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου τοῦ Ἔθνους εὐεργέτου Ἀνδρέου Δ. Συγγροῦ, κληροδοτήσαντος 15000 λίρας καὶ ὑπὲρ τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἡμῶν ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ μεταφερθῇ ἀλλοθί. Ἄγνοῶ ἂν ἀλλαχοῦ πλησίον τῶν συνοικιῶν τοῦ Πέραν θὰ εὐρωμεν τόσον χώρον ὅσος ὑπάρχει ἐν Γεδῆ Κουλέ, ὅπου ἔνεκα καὶ τῶν πέριξ κήπων, ἀνηκόντων εἰς τὰ Ε. Φ. Καταστήματα, ἐπιτρέπεται ἡ ἄμεσος εἰσαγωγή τῆς διδασκαλίας τῆς κηπουρικῆς, τῆς ἀνθοκομίας, ὀρνιθοτροφίας, σηροτροφίας, κτηνοτροφίας καὶ πολλῶν αὐτῆς βιομηχανιῶν, ὡς τυροποιίας καὶ βουτυροποιίας, προϊόντων ἀναγκαιοτάτων διὰ τὰ ἄλλα τμήματα τῶν Ε. Φ. Καταστημάτων, τὰ ὁποῖα προμηθεύονται ταῦτα ἔξωθεν ἐπὶ πληρωμῇ καὶ ὄχι τόσον νωπὰ καὶ καθαρὰ. Αὐτὸς ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Ἀνδρέας Συγγρὸς αὐθορμήτως ἐπρότεινε κατὰ τὸ 1881 εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Ὀρφανοτροφείου Ἀθηνῶν ὅτι ἀναδέχεται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δαπάνης πρὸς σύστασιν σχολείου κηπουρικῆς καὶ ἀνθοκομίας.¹ Ὡστε οἱ λόγοι οὗτοι συνηγοροῦσι νὰ μείνῃ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον ὅπου εἶναι. Ἄλλως τε εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑσπερίας ὑπάρχουσιν ὀρφανοτροφεῖα μακρὰν τῶν πόλεων, καὶ κυρίως τὰ ὀργανούμενα κατὰ οἰκογενειακὸν τύπον καὶ κατὰ πολίχνας ἰδρύνονται ἐν μέσῳ πεδιάδων, ἀποτελοῦντα αὐθύπαρκτα χωρία. Καὶ ἐν τούτοις ὅλον ἐν προάγονται θεωρούμενα τὰ τελειότερα τῶν τοιούτων καταστημάτων.

Ὁ λόγος τῆς στοιχειώδους καταστάσεως τοῦ ἡμετέρου Ὀρφανοτροφείου ἔγκειται κυρίως ἀλλαχοῦ, πρῶτον διότι ἡ ἐφορεία καὶ διοικήσις τῶν τοιούτων καταστημάτων ἀπαιτεῖ

1). Ἴδε Ἐκθεσιν διαχειρίσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου Γεωργίου καὶ Αἰκατερίνης Χ' Κῶστα ἔτους 1881, σελ. 15.

γνώσεις ειδικὰς καὶ διαρκεῖς μελέτας, διότι τὰ περὶ ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας αὐτῶν ἀνήχθησαν δυνατὸν εἰπεῖν εἰς ἰδίαν ἐπιστήμην, τόμοι δὲ ὀλόκληροι ἐγράφησαν καὶ καθ' ἑκάστην περὶ αὐτῶν γράφονται, καὶ δεύτερον διότι ἡ ἔντιμος Ἐφορεία τῶν Ἐθν. Φιλανθρ. Καταστημάτων, οὕσα ἐπιφορτισμένη τὰ τῆς διοικήσεως τεσσάρων τοιούτων πολυπληθῶν ἀσύλων, διαφόρων ἀλλήλων, ἀπαιτούντων πολλὰς καὶ ποικίλας εἰδικὰς γνώσεις καὶ ἐχόντων ἀπάντων ἀνάγκην τελειότερας ὀργανώσεως, ἔχει τοσαῦτα ζητήματα οικονομικὰ καὶ διοικητικὰ, ὥστε ὄχι μόνον μίᾳ καθ' ἑβδομάδα συνεδρίασις, ἀλλὰ καὶ δύο ἐὰν ἐγίνοντο δὲν θὰ ἐπῆρκουν εἰς διεκπεραίωσιν τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας. Ἐὰν δὲ εὐρίσκηται καιρὸς διὰ μεταρρυθμίσεις, ὀφειλόμενος βεβαίως εἰς τὴν φιλογένειαν καὶ τὴν αὐταπαρνησίαν τῶν κ.κ. Ἐφόρων, αὐταὶ ἢ βραδέως κατ' ἀνάγκην ἐφαρμόζονται ἢ περιορίζονται εἰς ἐκεῖνα τὰ τμήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγκη θεωρεῖται μᾶλλον ἐπείγουσα.

Διὰ ταῦτα κατ' ἐμὲ πρέπει νὰ διορισθῇ ἰδιαιτέρα Ἐφορεία διὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον, σχετιζομένη μετὰ τῆς Ἐφορείας τῶν Ἐθν. Φιλανθρ. Καταστημάτων ὅπως αἱ Ἐφορεῖαι τῶν σχολῶν τῆς κοινότητος Σταυροδρομίου πρὸς τὴν Κεντρικὴν Ἐφορείαν τῆς αὐτῆς κοινότητος ἢ ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐλεῶν διὰ τὰ Ἐθν. Φιλανθρ. Καταστήματα πρὸς τὴν Ἐφορείαν αὐτῶν. Οὕτως ἔφοροι ἰδιαιτεροὶ διὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον μόνον, ἔχοντες καιρὸν νὰ μελετῶσι καὶ καταγίνωσιν εἰδικῶς, καὶ διεύθυνσις ὑπ' ἀνδρὸς εἰδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς εἰς τὸ ἔργον κατηρτισμένου, ἐν ἀνάγκῃ ἐκ τῆς Ἐσπερίας προσκαλουμένου, ἀρκοῦσι, νομίζω, νὰ προαγάγωσι καὶ θὰ προαγάγωσιν ἀφεύκτως καὶ τὸ ἡμέτερον Ὀρφανοτροφεῖον εἰς σοβαρὰν σχολὴν τεχνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, θὰ σπεύσωσι πολλοὶ

γονεῖς νὰ στέλλωσιν ἐπὶ πληρωμῇ τὰ τέκνα αὐτῶν ἢ κοινότητες καὶ πλούσιοι τοὺς ὑποτρόφους αὐτῶν πρὸς ἐκμάθησιν τέχνης.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ διὰ τὸ ἐν Κων]πόλει Ἐθνικὸν Ὀρφανοτροφεῖον λεγόμενα δύνανται, ἂν ἀνάγκη ὑπάρχῃ, νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ διὰ τὰ Ὀρφανοτροφεῖα τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, Σμύρνης, Θεσσαλονίκης, Καισαρείας κτλ., καὶ οὕτως ἐν μικρῷ χρόνῳ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας θὰ ὑπάρχωσι κέντρα τελείας ὅσον ἔνεστι καὶ συστηματικῆς διδασκαλίας τεχνῶν.

2.

Ἐκτὸς τῶν Ὀρφανοτροφείων, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ κυρίως σκοποῦ τοῦ περισυλλέγειν τὰ ὄρφανὰ ὀργανοῦνται κατὰ μικτὰς σχολὰς, μορφωτικὰς δηλ. καὶ ἐπαγγελματικὰς, συνιστῶνται ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ καὶ σχολαὶ τεχνῶν παρὰ ταῖς μορφωτικαῖς σχολαῖς τῶν κοινοτήτων ὡς παραρτήματα οὕτως εἰπεῖν αὐτῶν δι' ἅπαντας τοὺς παῖδας, ὄρφανούς ἢ μὴ, τοὺς θέλοντας νὰ ἐκμάθωσι τέχνην.

Τοιαύτας σχολὰς δεόν νὰ συστήσωσιν αἱ πλουσιώτεροι ὁμογενεῖς κοινότητες τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Μετ' εὐχαριστήσεως δὲ καὶ χαρᾶς πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ ζάπλοτοι ὁμογενεῖς ἤρξαντο χορηγοῦντες καὶ ἐπὶ τούτῳ, τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ὠφελιμωτάτης ταύτης ιδέας αἰσίως ἐγκαινίσαντος πρὸ ὀλιγων ἡμερῶν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου κ. Γεωργίου Ἀβέρωφ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τοῖς ἀπεκαλυπτηρίοις τοῦ ἀνεγερθέντος ὑπὸ τῆς κοινότητος Ἀλεξανδρείας ἀνδριάντος αὐτοῦ ἐδωρήσατο ποσὰ ἀνάλογα πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν τοιούτων σχολῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ κοινότης τοῦ Πέραν, εἰς τὴν ὁποίαν πολλοὶ οἱ ζάπλοιοι ὁμογενεῖς, μέγας δὲ ἐξ ἄλλου ὁ ἀριθμὸς τῶν συρρευσάντων ἀπόρων, ὀφείλει νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ιδρύσεως τοιαύτης σχολῆς προσκολλῶσα αὐτὴν κυρίως εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν τῶν ἀρρένων τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, διότι εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην κατοικοῦσιν ἰδίαι ἀπορώτεροι οἰκογένειαι τοῦ Πέραν, κατάλληλος δὲ χῶρος ἐκεῖ πλησίον τῆς σχολῆς ὑπάρχει πολὺς.

Τοιαῦται σχολαὶ προχείρως εἶναι δυνατὸν νὰ ιδρυθῶσιν εἰς ἀπορωτέρας κοινότητας τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ὡς ἐξῆς. Ἐργαστήρια ἀνήκοντα εἰς τὰς κοινότητας ἢ παραπήγματα κατασκευαζόμενα εἰς τοὺς περιβόλους τῶν σχολῶν ἢ ἐκεῖ πλησίον δίδονται ἄνευ ἐνοικίου εἰς καλοὺς τεχνίτας ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ διδάσκωσι τὴν τέχνην αὐτῶν δι' ἰδίων κεφαλαίων εἰς τοὺς ἀποφοιτῶντας παῖδας ἐκ τῆς δημοτικῆς σχολῆς τῆς κοινότητος. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ μαθηταὶ θὰ ἐποπτεύωνται ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς σχολῆς καὶ τῆς Ἐφορείας, τῶν τεχνιτῶν θεωρουμένων ἐπίσης διδασκάλων. Παρόμοιοι συνδυασμοὶ δυνατὸν νὰ γίνωσι καὶ ἄλλοι μετὰ τῶν τεχνιτῶν τῆς κοινότητος, ὥστε καὶ διὰ πληρωμῆς μηνιαίου μικροῦ νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν διδασκαλίαν τῆς τέχνης αὐτῶν εἰς τὰ ἴδια ἐργαστήρια, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν Ἐφόρων.

Κατὰ τινὰς ἡ διδασκαλία τῶν τεχνῶν δύναται νὰ γίνηται συγχρόνως μετὰ τῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν, μεταβαλλομένου τοῦ προγράμματος οὕτως, ὥστε, ὅπως ἐν τοῖς ὀρφανοτροφείοις, οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων μέχρι μὲν μεσημβρίας νὰ ἀκούωσι μαθήματα ἐν τῇ σχολῇ, μετὰ μεσημβρίαν δὲ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰ τεχνουργεῖα.

Κατ' ἐμὲ προτιμότερον εἶναι οἱ μαθηταὶ νὰ ἀρχίζωσι

τὴν ἐκμάθησιν τῆς τέχνης, ἀφοῦ τελειώσωσι τὴν τετράτακτον δημοτικὴν. Διότι α') οἱ φοιτῶντες εἰς τὴν δημοτικὴν ἐγγράφονται ἀπὸ τοῦ ἔκτου ἔτους συμπεπληρωμένου, ἔνεα-ετείς δὲ καὶ δεκαετείς παῖδες εἶναι μικροὶ ἀκόμη πρὸς φοιτήσιν δι' ἐκμάθησιν τέχνης· β') ἡ τελεία μόρφωσις εἰς δημοτικὴν τοῦλάχιστον σχολὴν εἶναι ἀναγκαιοτάτη, διότι ὅσον οἱ θέλοντες νὰ μάθωσι τέχνην εἶναι μᾶλλον μεμορφωμένοι, τόσοι τελειότεροι θὰ ἐκπαιδευθῶσι καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ἀνάγκη μάλιστα κατ' ἐμὲ ἐν ὅσῳ διδάσκονται τὰς τέχνας νὰ γίνηται εἰς αὐτοὺς καὶ θεωρητικὴ διδασκαλία συναφῶν πρὸς τὰς διδασκομένας τέχνας μαθημάτων, τελειοποιήσις εἰς τὴν ἱγνογραφίαν κτλ., διότι ὅσον μᾶλλον θὰ μορφωθῶσι, τόσοι τελειότεροι τεχνῖται καὶ καλλιτέχνη καὶ ἐφευρέται εἰς τὴν τέχνην αὐτῶν θὰ γίνωσιν, οὕτω δὲ καὶ καλῶς μεμορφωμένοι πολῖται θὰ εἶναι καὶ ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς ξένους θὰ διαγωνίζονται. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἄλλα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς μέρη αἱ πολιτεῖαι ἢ συνεταιρισμοὶ τεχνιτῶν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ πάτρωνες συνιστῶσι σχολεῖα δι' ἐφήβους καὶ ἐσχηματισμένους πλέον ἐργάτας καὶ τεχνίτας, ἐνθα καὶ βιβλιοθηκαὶ ὑπάρχουσιν καὶ μουσεῖα διὰ τὰς τέχνας αὐτῶν καὶ διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν γίνεται ἐκλαϊκευτικὴ καὶ μουσικὴ καὶ θέατρα καὶ ἐσπερίδες, εἰς τὰς ὁποίας προσέρχονται αἱ οἰκογένειαι τῶν πατρῶνων, καὶ ταῦτα πάντα πρὸς τελειότεραν διανοητικὴν, ἠθικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τοῦ ἐργάτου καὶ ἀνύψωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν.

3.

Τρίτος τρόπος διδασκαλίας τεχνῶν εὐκολώτατος καὶ δυνάμενος ἀμέσως πανταχοῦ νὰ ἐφαρμοσθῆ εἶναι ὁ προγο-

νικὸς τῆς τοποθετήσεως ἀπόρων παιδῶν ὀρφανῶν ἢ μὴ, ὄχι ὁμῶς εἰς τὸν τυχόντα μάστορην, ἀλλ' εἰς ἰκανὸν καὶ πεφημισμένον τεχνίτην ἢ ἐργοστασιάρχην πρὸς ἐκμάθησιν τέχνης μετὰ διαρκοῦς ἐπιβλέψεως καὶ φροντίδος περὶ τῆς συγχρόνου διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς προαγωγῆς τοῦ παιδός.

Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ γίνη εἴτε διὰ τῶν Δημογεροντιῶν εἴτε διὰ τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν ἐκκλησιῶν εἴτε κυρίως διὰ φιλανθρωπικῶν Ἀδελφοτήτων, ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἰδρυομένων. Οἱ τεχνίται καὶ ἐργοστασιάρχαι εἰς τοιούτους ἀρχαρίους μαθητευομένους παῖδας δίδουσι πέντε ἢ δέκα γρόσια καθ' ἑβδομάδα. Προσερχόμεθα λοιπὸν πρὸς τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα ἰκανὸν τεχνίτην ἢ ἐργοστασιάρχην καὶ ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ ὅτι οὐδένα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων καὶ ὑπ' αὐτοῦ μισθοδοτούμενων μαθητῶν θὰ ἀπολύσῃ ἐρωτῶμεν πόσους ἄλλους μαθητάς δύναται νὰ παραλάβῃ πρὸς διδασκαλίαν, τῶν ὁποίων τὸ ἑβδομαδιατικὸν ἢ μηνιαῖον θὰ πληρῶνωμεν ἡμεῖς. Τοποθετοῦμεν οὕτως εἰς αὐτὸν ἓνα ἢ δύο παῖδας καὶ ἐξακολουθοῦμεν καὶ μετ' ἄλλων τεχνιτῶν τῆς αὐτῆς ἢ ἄλλης τέχνης ὁμοίας συμφωνίας, δυνάμενοι διὰ τὴν ὑποδηματοποιίαν π. χ. νὰ συννενοηθῶμεν μετὰ τεσσάρων ἢ πέντε τεχνιτῶν, καὶ οὕτω καθεξῆς. Σημειωτέον ὅτι ἡ πληρωμὴ δι' ἕκαστον παῖδα δὲν θὰ διαρκῆ πολὺ, διότι ἐντὸς ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν τὸ πολὺ ὁ παῖς θὰ παράγῃ πλεον ἐργασίαν ἀξίαν ἀμοιβῆς παρὰ τοῦ μαστόρου ἢ τοῦ ἐργοστασιάρχου. Διὰ δαπάνης λοιπὸν ἑκατὸν λιρῶν ἐτησίως ἐκάστη Ἀδελφότης διὰ τοῦ συστήματος τούτου δύναται νὰ συντηρῆ ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι παῖδας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀντικαθιστῶνται ἀνὰ διημέριον.

Αἱ τοιαῦται Ἀδελφότητες δεόν νὰ ἐποπτεύωσι διαρκῶς τοὺς τοποθετηθέντας παῖδας, νὰ φροντίζωσι δὲ καὶ περὶ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν ἀγωγῆς δι' ἐσπερινῶν καὶ κυριακῶν σχολείων. Αἱ συνιστώμεναι μάλιστα ἐντὸς

μεγάλων καὶ πλουσίων πόλεων ἢ κοινοτήτων δύναται νὰ ἀναλάβωσι καὶ τὴν ἰδρυσιν σχολῶν τέχνων, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ παρόντος κεφαλαίου λέγεται.

Πόσα καὶ πόσαι Ἀδελφῶτα καὶ Ἀδελφότητες ἤλθον καὶ παρῆλθον ἢ ὑφίστανται, δύο ἢ τρεῖς πολλάκις τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ εἰς τὴν αὐτὴν συνοικίαν λειτουργοῦσαι καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀπόρων τῆς κοινότητος ἐκμεταλλευσόμεναι! Καὶ ἐν τούτοις πόσαι τούτων καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῶν τεχνῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσι! Πρὸ πολλοῦ ἐγίνα εἰσηγητῆς τῆς ιδέας ταύτης καὶ ἐκαλλιέργησα αὐτὴν καὶ παρὰ τῇ Φιλοπτώχῳ Ἀδελφότητι τῶν Κυριῶν τοῦ Πέραν. Ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐπιτυχῆ τοῦ σκοποῦ ἐφαρμογὴν νὰ συστηθῶσιν ἰδιαίτεραι Ἀδελφότητες ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ μόνον ἔχουσαι.

B'.

Περὶ σχολῶν ἐμπορίας, γεωργίας καὶ βιομηχανίας.

Μετὰ τὰς σχολὰς τῶν τεχνῶν μένει νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν δεόντων νὰ γίνωσι διὰ τὰ λοιπὰ ἐπαγγέλματα. Τοιαῦτα δὲ παρ' ἡμῖν κυρίως εἶναι ἡ συνήθης ἐμπορία, ἡ μικρὰ τραπεζιτικὴ καὶ ἡ τούτων ὑπαλληλία, ὡς καὶ ἡ μικροῦπαλληλία τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων, ἡ γεωργία καὶ οἱ διάφοροι αὐτῆς κλάδοι, ἡ ζωοτεχνία, καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν βιομηχανίαι, καὶ διὰ τινὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους ἢ ναυτιλία.

Πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐπαγγελματῶν τούτων ἰδρύονται, ὡς γνωστόν, πανταχοῦ εἰδικαὶ σχολαὶ περιλαμβάνουσαι τὴν διδασκαλίαν πάντων τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω κλάδων ἐκτὸς τῆς ναυτιλίας, ἢ σχολαὶ εἰδικώτεραι διὰ τὸν ἓνα ἢ ὀλιγωτέρους κλάδους. Τοιαῦται πολλὰ λειτουργοῦσιν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ πρὸ πολλοῦ καὶ ἐντὸς τῶν πόλεων διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπορωτέρους, διότι αἱ μακρὰν τῶν πόλεων εἶναι ἐσωτερικαὶ καὶ ἐπομένως μόνον διὰ τοὺς δυναμένους νὰ πληρῶνσι. Τοιαύτη δὲ συνέστη καὶ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 29 Ἰουνίου 1894 Ἐμπορικὴ καὶ Βιομηχανικὴ, λίαν εὐδοκίμως λειτουργοῦσα. Εἰδικώτερον δὲ γεωργικαὶ σχολαὶ συνίστανται εἰς ἀγροτικὰ κτήματα, ἔνθα ὡς εἰς προτύπους ἐπαύλεις διδάσκονται οἱ μαθηταὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς.

Ἐπειδὴ δύσκολος θὰ εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ σύστασις σχολῶν ἰδιαίτερων, ἀνταποκρινομένων πρὸς ἕκαστον κλάδον, ἀνάγκη εἰς τὰς πλουσιωτέρας μεγαλόπολεις ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὴν Κων(πολιν νὰ ἰδρυθῇ μία τοιαύτη γενικὴ δι' ὅλους τοὺς κλάδους ὡς Ἀκαδημία Ἐμπορικὴ, Γεωργικὴ καὶ Βιομηχανικὴ.

Οἱ ἐγγραφόμενοι εἰς τὴν σχολὴν ταύτην δεόν νὰ ἔχωσιν ἀπολυτήριον σχολαρχείου, μετὰ τῶν εἰδικῶν δὲ μαθημάτων νὰ ἐξακολουθῶσι τὴν σπουδὴν τῶν ξένων γλωσσῶν, γαλλικῆς, ἀγγλικῆς ἢ γερμανικῆς, καὶ ἀσκήσεις εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν, ἀναγινωσκομένων καὶ τῶν ἀρχαίων μορφωτικῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἐν μεταφράσει, ἐκ δὲ τῶν γενικῶν μαθημάτων, μαθηματικῶν δηλ., φυσικῶν καὶ χημικῶν, τὰ ἀναγκαιοῦντα δι' ἕκαστον τμήμα, ἀλλὰ πρακτικώτερον καὶ εἰς εἰδικὰ φροντιστήρια, καθὼς θὰ γίνωνται καὶ ἀσκήσεις εἰς εἰδικὰ φροντιστήρια, ἀγρούς, σταύλους, ὄρνιθῶνας κτλ., διὰ τοὺς γεωργικοὺς, ζωοτεχνικοὺς καὶ βιομηχανικοὺς κλάδους.

Αἱ τοιαῦται σχολαὶ ὅταν ἰδρύνονται ἐντὸς τῶν πόλεων

ἀνάγκη νὰ ἔχωσιν εὐρυχωρίας καὶ κήπους πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀναγκαιοῦντων ἐργαστηρίων, καθὼς καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς ἀσκήσεις. Κατάλληλος λοιπὸν πρὸς τοῦτο χώρος διὰ τὰς ἐν Κων]πόλει κοινότητος εἶναι τὰ ἔξω τοῦ Ἑπταπυργίου καὶ τὰ περὶ τὴν Ζωοδόχον πηγὴν μέρη, ὅπου ὑπάρχουσι γαῖαι ιδιόκτητοι, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς δυσκολίας τῆς συγκοινωνίας δύσκολος ἢ φοίτησις τῶν μαθητῶν, σχολὴ δὲ προωρισμένη διὰ τοὺς πολλοὺς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐσωτερικὴ.

Διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατάλληλον κοινότητα διὰ νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ ἰδρύσεως τοιαύτης σχολῆς δι' οὓς λόγους εἶπον ἀνωτέρω θεωρῶ πάλιν τὴν κοινότητα τοῦ Σταυροδρομίου. Ποῦ ὁ χώρος; θὰ ἀναφωνήσωμεν πάντες. Εὐτυχῶς ὑπάρχουσι τοιοῦτοι ὄχι μόνον περὶ τὸ Σισλίον, ἀλλὰ καὶ εἰς κεντρικώτατα μέρη, ἐμελέτησα δὲ ἐπὶ τόπου τὸ ζήτημα καὶ ἔτοιμος εἶμαι νὰ ἀνακοινώσω τὸ πόρισμα τῶν μελετῶν μου, ἐὰν σὺν Θεῷ ἡ φωνή μου εὐρὴ ἦχώ.

Πεπεισμένος εἶμαι ὅτι ἡ κοινότης καὶ οἱ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες ζάπλοτοι ὁμογενεῖς, ἀναγνωρίζοντες τὴν μεγάλην ἀνάγκην, θὰ σπεύσωσι νὰ πληρώσωσι καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο κενόν, διότι διὰ δωρεῶν καὶ οἰκονομιῶν τινῶν εἰς τὸν νῦν ἐκπαιδευτικὸν προϋπολογισμόν τῆς κοινότητος δύνανται νὰ εὐρεθῶσι τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα.

Δεύτερος τρόπος διδασκαλίας τοιούτων ἐπαγγελματῶν ἀντὶ ἰδρύσεως ἀνεξαρτήτου σχολῆς εἶναι ἡ προτάρησις αὐτῆς εἰς τὰ ὑπάρχοντα γυμνάσια, ὀργανουμένων ἰδιαίτερων διδασκαλίας ἐπαγγελματικῶν τμημάτων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κτιρίου, ὅπως δηλ. διηρέθησαν τὰ γυμνάσια εἰς δύο τμήματα, κλασσικόν, μορφωτικόν δηλ. διὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα, καὶ ἐμπορικόν, δηλ. ἐπαγγελματικόν, νὰ προστεθῶσιν εἰς ταῦτα καὶ τμήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν

τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Εἰς τὸ Πέραν δυστυχῶς δὲν εἶναι δυνατόν τοῦτο, διότι δὲν ὑπάρχει χώρος ἐν τῷ Ζωγραφείῳ, δι' ὃ ἡ προτεινομένη ἀνωτέρω σχολὴ θὰ εἶναι παράρτημα αὐτοῦ ἐπαγγελματικόν.

Λαμπρότατα ὅμως τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ τοὺς πληρώνοντας εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῇ Σχολῇ, ἐνθα καὶ γαῖαι καὶ δάση καὶ κῆπος καὶ χώρος πολὺς καὶ ἐνθα δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πρόγραμμα τῶν δύο σχολῶν τῶν ἰδρυθεισῶν ἀπὸ τοῦ 1889 τῆ πρωτοβουλίας τοῦ Dr Cecil Reddie ἐν Abbotsholme καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ M. Badley ἐν Bedales τῆς Ἀγγλίας, τὰς ὁποίας διεσάλπισεν ἐν Γερμανίᾳ ὁ Dr Herman Lietz συστήσας παρομίαν ἐν τῇ ἐπαύλει Pulvermühle παρὰ τὴν πόλιν Ilsenburg τοῦ Harz τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1898, ἐν δὲ Γαλλίᾳ ὁ Edmond Demolins, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε διὰ συνδρομῶν νὰ ἰδρῦσῃ τοιαύτην ἐν Νορμανδίᾳ εἰς δίωρον σιδηροδρομικὴν ἀπὸ τῶν Παρισίων ἀπόστασιν¹ ἐν τῷ πύργῳ τῶν Roches, ἡ ὁποία δὲ θὰ ἀρχίσῃ λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ὀκτωβρίου. Εἰς τὰς σχολὰς ταύτας, αἱ ὁποῖαι εἶναι μικταί, μορφωτικαὶ καὶ ἐπαγγελματικαὶ, καὶ εἰς τὰς ὁποίας δίδεται μεγάλη προσοχὴ δι' ἰδιαιτέρων μεθόδων εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν, οἱ μαθηταὶ βαίνουσιν ὁμοῦ μέχρι τέλους τοῦ σχολαρχείου ἀσκούμενοι πάντες μετὰ μεσημβρίαν ὡς εἰς παιδιὰς εἰς τὰς τέχνας, τὴν γεωργίαν, ζωοτεχνίαν κτλ., κατόπιν χωρίζονται μεταβαίνοντες ἕκαστος ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῇ, εἰς τὸ φιλολογικόν ἢ ἐπιστημονικόν τμήμα, τὸ γεωργικόν καὶ ἀποικιακόν ἢ τὸ ἐμπορικόν καὶ βιομηχανικόν.

1. "Ides A quoi tient la superiorité des Anglo-saxons, Paris, καὶ L'éducation nouvelle ὑπὸ E. Demolins, ἐπίσης Emlohstobba, ὑπὸ Dr. phil. Herman Lietz, Berlin, 1897.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας διευθύνσεως τοῦ μακαρίτου Κ. Ξανθοπούλου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς τοιαύτη τις ἰδέα, ἀσαφῆς ὅμως, ἐπεφάνη εἰς τὴν τότε Ἐφορείαν τῆς Σχολῆς ταύτης, τῆς ὁποίας μέλος ἀπετέλει ὁ κ. Ο. Νεγρεπόντης, καὶ ἠγυράσθησαν καὶ ἀγελάδες καὶ χοῖροι καὶ ὄρνιθες, μετεκλήθησαν δὲ καὶ ἐκ Γερμανίας καθηγηταί, ἀλλ' οἱ προσκληθέντες ἐκτὸς τοῦ τῶν ἐμπορικῶν μαθημάτων ἦσαν διὰ τὸ μορφωτικόν τμήμα, τὴν μουσικὴν δηλ., τὴν καλλιγραφίαν καὶ τὴν γυμναστικὴν, οὐδὲν δὲ μάθημα γεωργίας ἢ ζωοτεχνίας προσετέθη ἢ τουλάχιστον πρακτικαὶ τοιαῦται ἀσκήσεις ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐγένοντο, ἀλλὰ τὰ ζῷα παρεδόθησαν εἰς πρακτικούς ζωοτέχνας, θεωρηθέντα πρόσοδος διὰ τὴν σχολὴν, βαθμηδὸν δὲ ἐπωλήθησαν, διότι μὴ ὑπαρχόντων καταλλήλων σταύλων ἐμελύθη ὁ περίξ χώρος τῆς σχολῆς καὶ ἠπειλήθη ἡ υἰεία τῶν μαθητῶν.

Ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ διδασκαλία τῆς ἐμπορίας, τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας δύναται νὰ γίνῃ καὶ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὰ ἄλλα γυμνάσια τῶν ἐπαρχιῶν, τὰ ὁποῖα ὡς ἐξωτερικὰ θὰ χρησιμεύωσι διὰ τοὺς πολλούς. Εἰς τὰ γυμνάσια μάλιστα τῶν ἐπαρχικῶν πόλεων καὶ τῶν νήσων ὑπάρχει πιθανῶς καὶ χώρος κατάλληλος, ἢ, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τοιοῦτος, ἐπειδὴ οἱ ἀγροὶ καὶ τὰ κτήματα ἢ ἐπαύλεις εἶναι πλησίον τῶν πόλεων, οἱ μαθηταὶ εἰς καταλλήλους ἐποχὰς καὶ ὥρας δύνανται νὰ ὀδηγῶνται ὑπὸ τῶν διδασκάλων αὐτῶν ἐκεῖ διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν.

Διὰ τὰ ἐπαρχιακὰ λοιπὸν γυμνάσια αἱ δαπάναι δὲν θὰ εἶναι πολλαί, διότι ἡ κυρία δαπάνη θὰ εἶναι ἡ μισθοδοσία δύο ἢ τριῶν εἰδικῶν καθηγητῶν, τὰ δὲ γενικὰ μαθήματα θὰ διδάσκωνται ὑπὸ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων καθηγητῶν. Ἡ κυριώτερα δυσκολία θὰ εἶναι ἡ ἄμεσος εὑρεσις ἐπαρκοῦς

προσωπικοῦ εἰδικοῦ, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ διστάσωμεν καὶ δέον νὰ προσκλήσωμεν τοιοῦτους ἐκ τῆς Ἑσπερίας καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Ἑλβετίας.

Ἀνάγκη ὅμως διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν κλάδων τούτων εἰς τὰ γυμνάσια νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πρόγραμμα τῶν εἰδικῶν τούτων σχολῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς διεγράφη, δηλαδὴ νὰ μὴ ἐξακολουθῶσι συγχρόνως οἱ μαθηταὶ τὰ εἰς τὸ φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τμήμα ἐγκύκλια μαθήματα, ἀλλὰ μόνον ἀσκήσεις εἰς τὴν νεωτέραν καὶ τὰς ξένας γλώσσας, καὶ νὰ κατανοηθῇ ὑπ' αὐτῶν ὅτι δὲν φοιτῶσι εἰς γυμνάσιον, δηλ. εἰς ἀνωτέραν μορφωτικὴν σχολήν, ἀλλ' εἰς ἐπαγγελματικὴν πρὸς ἐκμάθησιν ἐπαγγέλματος.

Εἰς πολλὰς δευτερευούσας πόλεις, πρωτευούσας ἐπαρχιῶν καὶ μεγάλας κοινότητας, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι γυμνάσια, δέον εἰς τὰ σχολαρχεῖα νὰ προσαρτηθῇ ἡ διδασκαλία τῶν ἐμπορικῶν, γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν κλάδων πάντων ὁμοῦ ἢ ἐνός ἐξ αὐτῶν ἢ μικτόν τι σύστημα ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαρχίας, τὴν ὁποῖαν νὰ ἀκολουθῶσι οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ σχολαρχείου, λογιστικὴν δὲ καὶ στοιχειώδη ἐμπορευματολογίαν δύνανται νὰ διδάσκωνται καὶ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τοῦ σχολαρχείου.

Εἰς τὰ παράλια μέρη καὶ τὰς νήσους κατὰ συνεννόησιν πολλῶν κοινοτήτων δυνατὸν νὰ ἰδρυθῶσι καὶ πρακτικαὶ σχολαὶ ναυτικῆς μετὰ συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς ἀλιείας καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν βιομηχανιῶν.

Οὕτω διὰ τῆς προσθήκης τῆς διδασκαλίας τῶν μνημονομένων ἐπαγγελματικῶν κλάδων εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὰ σχολαρχεῖα τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν νήσων ἡ διδασκαλία τῶν ἐπαγγεμάτων τούτων εἰς ἐκάστην αὐτῶν θὰ γίνηται εἰδικωτέρα, ἀναλόγως δηλ. τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἀναγκῶν τῶν χωρῶν τούτων, καὶ ἐπομένως ἡ ὠφέλεια

δὲν θὰ εἶναι μόνον διὰ τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλον τὸ Γένος, διότι αἱ τοιαῦται ἐμπορικαὶ κτλ. ἀνάγκαι ἐκάστης ἐπαρχίας θὰ μελετῶνται εἰδικώτερον καὶ διὰ δημοσιεύσεων σχετικῶν βιβλίων ἢ διὰ τῆς δημοσιογραφίας θὰ γνωστοποιῶνται εἰς πάντας.

Πρὸς τούτοις, ἰδρυομένων τῶν τοιοῦτων σχολῶν καὶ καθοριζομένων ἀκριβῶς τῶν προγραμμάτων τῶν διαφόρων τούτων ἐπαγγελματικῶν τμημάτων, θὰ παύσωσι αἱ διαίρεσεις καὶ ἀντεγκλήσεις εἰς κλασσικοὺς καὶ πρακτικοὺς καὶ θὰ παραδεχθῶμεν πάντες ὅτι ὅσοι πρόκειται νὰ ἐπιδοθῶσι εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα οὗτοι θὰ ἀκολουθήσωσι καὶ ὀφείλουσι νὰ ἀκολουθήσωσι τὰ μαθήματα τοῦ κλασσικοῦ τμήματος, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπὸ τοῦ σχολαρχείου θὰ εἰσέλθωσι εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς σχολὰς, καὶ οὕτω θὰ παύσῃ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς ἀνωτέρας μορφωτικῆς διδασκαλίας.

Ἐὰν δὲ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ συζήτησις αὕτη, κατ' ἀνάγκην θὰ περιστραφῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν καταλλήλων μεθόδων πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης ἢ τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων μαθημάτων, καθὼς καὶ περὶ τῆς καταλληλοτέρας ὀργανώσεως καὶ τῶν τριῶν κύκλων τῶν μορφωτικῶν σχολῶν. Οὕτω μόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ μορφώσωμεν ἔθνοπρεπῶς ἀρτίους τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν ἀνδρας, προικίζοντες δὲ αὐτοὺς καὶ διὰ καταλλήλου καὶ συστηματικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ τοὺς σέλλωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν πλήρεις ὑγείας, θελήσεως, πρωτοβουλίας καὶ ἀκαμάτου δράσεως εἰς τὰ ἐπαγγέλματα αὐτῶν, οὐδαμῶς μὲν λιποψυχοῦντας ἐκ τῶν δυσμενῶν περιπτώσεων τοῦ πρακτικοῦ βίου καὶ τῆς παρουσίας τῶν ξένων ὁμοτέχνων, ἀλλ' ἀντλοῦντας ἐκ τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων καὶ περαιτέρω εἰς τὴν κοινωνίαν προαγωγὴν.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἡ γεωργία καὶ οἱ συναφεῖς πρὸς αὐτὴν κλάδοι, ἡ ζωοτεχνία κτλ. ἰδίᾳ διδάσκονται εἰς προτύπους ἐπαύσεις πρὸς εὐρυτέρας καὶ πραγματικὰς ἀσκήσεις. Ἡ ἀγορὰ καὶ διοργανώσεις τοιούτων ἐπαύσεων εἶναι ἐπιχειρήσεις ἀπαιτούσα πολλὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ τοιαύτην τινὰ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, ἔστω καὶ ἐν ἀρχῇ ἀτελῆ, ἄνευ ἐκτάκτου μεγάλης δαπάνης, καὶ τοῦτο, διότι ὑπάρχει ἐθνικὸν κτῆμα ἐγκαταλελειμμένον εἰς κατάλληλον παραλίαν κωμόπολιν ἀπέχουσαν δίωρον ἢ τρίωρον, δις δὲ τῆς ἐβδομάδος συγκοινωνοῦσαν ἀτμοπλοικῶς καὶ καθ' ἑκάστην διὰ πλοιαρίων μετὰ τῆς Κων]πόλεως.

Γνωστὸν ὅτι ὁ ἀοιδίμος ἰατρός Σαράντης Ἀρχιγένης ζῶν ἔτι ἀνήγειρεν ἐκ θεμελίων Παρθεναγωγείου ἀνώτερον εἰς Ἐπιβάτας, τὴν γενέτειραν αὐτοῦ, ἡγεμονικῶς προικίσας αὐτό, καὶ τὸ ὅποιον λειτουργεῖ μέχρι σήμερον διοικούμενον ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου ἰατροῦ ὁ κληρονόμος καὶ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης αὐτοῦ Φώτιος ἀνήγειρε πρὸς μνήμην τῆς συζύγου τοῦ μακαρίτου Ἀρχιγένους Ἐλένης τὸ Ἐλένειον Γυμνάσιον τῶν ἀρρένων, συνιστάμενον ἐκ δύο οἰκοδομῶν, τῆς μιᾶς εὐρυτέρας, τῆς κυρίως σχολῆς μετὰ τῶν πρᾶξέσεων, ἐστιατηρίων, κοιτῶνων κτλ., καὶ τῆς ἄλλης διὰ τὴν κατοικίαν τῶν διδασκάλων. Εἶναι δὲ ἐκτισμένον ἐντὸς περιβόλου περιτετειχισμένου ἐκ 40000 τετραγωνικῶν πήχεων περίπου, ἔξω δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐρυχώρου ἐπίσης περιβόλου τοῦ Παρθεναγωγείου ὑπάρχουσι γαῖαι ἀκαλλιέργητοι ἀνήκουσαι εἰς τὰς σχολὰς.

Τὸ γυμνάσιον τοῦτο ὡς μορφωτικὸν καὶ παραγωγικὸν διδασκάλων ἐλειτούργησεν ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐν μέσῳ κωμοπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τοῦ πρώτου προστυχόντος διχβάτου μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἀναγκαστικῶς θὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ ἀμπέλου καὶ σταφυλῶν καὶ οἰνοποιίας, περὶ τυροποιίας καὶ

ΣΗΜ. Κατ' ἀκριβεστάρας πληροφορίας καὶ τὸ Ἐλένειον ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Σαράντη Ἀρχιγένους δύο ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

κατασκευῆς ὀξυγάλακτος καὶ περὶ τῆς ἐν τοῖς πλησιοχώροις χωρίοις ἐπιτυχίας ἢ μὴ τῶν σπαρτῶν καὶ τῶν ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων.

Τὸ ἐθνικὸν τοῦτο κτῆμα μένει νῦν κεκλεισμένον, φθειρόμενον ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἔχον ἀνάγκην ἀμέσου ἐπισκευῆς, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ καὶ βιβλιοθήκη ὑπάρχει καὶ ὀργανοθήκη φυσικῆς καὶ χημείας μετὰ συγκαταστρεφόμενων καινουργῶν καὶ ἀρκετὰ τελείων ὀργάνων. Ἀληθές εἶναι ὅτι ἡ περιελθοῦσα σήμερον εἰς χεῖρας τοῦ Ἐθνους περιουσία αὕτη δὲν ἐπαρκεῖ οὐδὲ εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ Παρθεναγωγείου, ἀλλ' ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποίησεως καὶ τοῦ Ἐλενείου ὡς πρακτικῆς γεωργικῆς σχολῆς.

Ἄς ἐνοικιασθῇ εἰς τὴν κοινότητα Ἐπιβατῶν, ὅπως ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν πέριξ κωμοπόλεων καὶ χωρίων ἐξευρεθῶσιν οἱ πόροι πρὸς ὀργάνωσιν τοιαύτης σχολῆς, ἢ ἄς ἐξευρεθῇ ἄλλως διὰ δωρεῶν ἢ συνδρομῶν τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα, διότι ἡ ἀνέγερσις τοιαύτης αὐτόθι σχολῆς θὰ εἶναι ὠφελιμωτάτη εἰς πᾶσαν τὴν Θράκην, ἔνθα ὀλόκληρος σχεδὸν ὁ ὁμογενὴς πληθυσμὸς καταγίνεται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τοὺς διαφόρους αὐτῆς κλάδους, οἱ γαιοκτήμονες δὲ καὶ μικροκτηματῆαι θὰ εὐρωσιν εἰδικὴν σχολὴν ὅχι μόνον πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προσερχόμενοι καθ' ὠρισμένας ὥρας τοῦ ἔτους διδάσκωνται πρακτικῶς εἰς τὴν σχολὴν ταύτην νεωτέρας μεθόδους καὶ ἀνακαλύψεις, ὅπως πανταχοῦ γίνεται εἰς τοιαύτας σχολὰς. Συγχρόνως δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς γεωργικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως δύνανται νὰ μεταβαίνωσιν αὐτόσε καθ' ὠρισμένας ἐποχὰς πρὸς εὐρυτέρας πρακτικὰς ἀσκήσεις.

Αἱ δαπάναι τῆς συντηρήσεως δύνανται νὰ περιορισθῶσι τό γε νῦν εἰς τὴν μισθοδοσίαν μόνον τῶν διδασκάλων, διότι οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ κατοικῶσιν εἰς οἰκογενεῖας ἀντὶ

εὐτελεστάτης ἀμοιβῆς, ὡς τοῦτο συμβαίνει διὰ τὰς μαθητρίας τοῦ Παρθεναγωγείου. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι τόσον αἱ δαπάναι αὐταὶ ὅσον καὶ ἄλλαι θὰ καλύπτωνται ἐν μέρει βεβαίως ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τῆς σχολῆς.

Ταῦτα, Παναγιώτατε Δέσποτα, ὑποβάλλων τῇ πεπνυμένη Αὐτῆς διανοίᾳ οὐδαμῶς θεωρῶ ὅτι λέγω τι καινόν. Διὰ τοῦ ὑπομνήματος τούτου προσεπάθησα μόνον νὰ ἐπαφέρω ὅπου δεῖ τὴν περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἡμῶν πραγμάτων συζήτησιν, νὰ κηταστήσω φανερόν ὅτι μετὰ τῆς μορφωτικῆς διδασκαλίας δεόν νὰ μεριμνῶμεν πλέον ἐξ ἴσου καὶ παραλλήλως καὶ περὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς καὶ νὰ ὑποδείξω τὰ κατ' ἐμὲ πρόχειρα μέσα, ὅπως ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀρξώμεθα τοῦ ἔργου.

Προσδοκῶ ταπεινῶς τὴν σοφὴν ἐπὶ τῶν γραφομένων κρίσιν τῆς Υ. Θ. Παναγιότητος καὶ ἀναμένω εὐλαβῶς τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν καὶ τὴν τῶν ἡμαρτημένων συγχώρησιν.

Κατχοπαζόμενος τὴν παναγίαν Αὐτῆς δεξιάν, διατελῶ τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος τέκνον πειθήνιον.

Ἐν τῷ Πέτρῳ Κων]πόλεως τῇ 7 Μαΐου 1899.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Γ. ΛΙΜΑΡΑΚΗΣ,

Ἱατρός.

